

OPŠTIH MESTA ŽAR

(Dragan Jovanović Danilov: *Otac ledenih brda*, Arhipelag, Beograd, 2009)

Ovu pompeznu, no neobimnu, romanesknu *Knjigu tajanstva i mašte*, Dragan Jovanović Danilov realizovao je kao sklop raznolikih pripovednih celina koje su izgrađene različitim stvaralačkim postupcima. Zapravo, kao jednu složenu, magistralnu priču koja sublimira kompleksnu duhovnu avanturu dvadesetog veka, i u kojoj se susište prateće priče. Organizovana kao kišovski uređena fiktionalna struktura od više *delova jedne zajedničke povesti* koja u okvirima romana funkcioniše po dvostrukom, ambivalentnom, načelu: međusobne tematske, sadržinske i značenjske vezanosti i podudarnosti, na jednoj, ali i znatnoj smisaoj osamostaljenosti, na drugoj strani, ona u priličnoj meri nalikuje njegovom romanu *Almanah peščanih dina*. Na to, između ostalog, ukazuju i neki samosvesni autorski komentari u kojima se, u tekstu romana, izražava određena sumnja u pogledu njegove žanrovske prirode, koliko i u domenu njegove autonomne, specifične, oblikovne određenosti.

Tako se, na primer, na početku romana, na podlozi reaktuelizacije mita o Atlantidi, razvija priča o pronađenom rukopisu (borhesovske) „Peščane knjige“ koja je: „Ključ svih knjiga“, „knjiga vavilonska“, u tajanstvenoj biblioteci na Islandu – modernoj Atlantidi u kojoj junak indikativno kazuje kako: „*Oca ledenih brda* čine rukopisi što sam ih u grobnoj tišini jedne odaje uspeo da prepisem za sedamnaest dana boravka u biblioteci, pri svetlu voštanice i žiška od ribljeg ulja“. A taj pronađeni tekst, opet, nalikuje na Kišovu *Enciklopediju mrtvih* u kojoj su smeštene sve biografije znamenitih ljudi, zbog čega je u njoj vidna „isprepletanost sudbina koje se nižu kao na filmu“. I upravo u ovom iskazu valja prepoznavati jedno od dominantnih organizacionih načela kojima se rukovodio ovaj, esejističkim uopštavanjima i poetsko-metafizičkim prolescima i akcentima u proznom tekstu sklon, ambiciozni autor.

Sadržinski i strukturno izrazito složeno i smisaono (pre)napregnuto građeni roman *Otac ledenih brda* iskazuje se kao štivo kojem čitalac, sa dosta obzirne lične i liberalne naklonosti, valja da pristupa poetički osveščeno i, ukoliko je moguće, sa olovkom u ruci. Jer samo tako, pamteći i upoređujući pojedina indikativna ili srodna mesta i iskaze, on će biti u prilici da uoči, te pravilno diferencira i proceni, njegove brojne diskurzivne rukavce: asocijacije i aluzije na množinu dela iz filozofije, teorije i istorije umetnosti i književnosti, otvorene i skrivene citate, kao i česta (autoreferencijalna) variranja sličnih pojedinosti iz vlastite književnosti. Ali i da opazi sasvim određena, nimalo zanemariva, odstupanja od logike motivacije pri individualizaciji likova u ovom palimpsestičnom romanu umnoženih opštih mesta. Kao i sasvim očiglednih ideoloških i značenjskih kontradikcija i stilsko-retoričkih iskliznuća.

Naime, manipulišući promenama narativnih perspektiva – od prvog do trećeg lica – Danilov je nastojao da celovitu priču u ovom višedelnom i višepolanom romanu izgradi oko tri dominantna strukturna segmenta. Prvi od njih vezan je za praćenje doživljaja ju-

naka-naratora čija se tačka gledišta često jednači sa autobiografskom instancom, za njegov boravak u tajnovitoj velikoj biblioteci na Islandu u kojoj je, po njegovom rezolutnom iskazu, „bio reinkarniran utvarni fond drevne aleksandrijske biblioteke iz Kalimahovog vremena“, a kojom gospodari slepi čuvar, poput Jorgea iz romana *Ime ruže* Umberta Eka. A potom i za njegovo putovanje iz malog provincijskog mesta u Srbiji na festival poezije u francuski grad Lodev gde će se, kao u antičkoj tragediji, ujasniti jedna od misterioznih sadržinskih niti – prepoznavanje brata blizanca. Drugi segment ovog romana, koji je usmeren podstrekom pronađenog rukopisa u biblioteci savremenika Pavla Podbeljskog, „grofa, bibliotekara i kolekcionara“, posvećen je praćenju životopisa čudnovatog junaka Danila Medakovića: vagabunda i pisca, i to od kraja devetnaestog, pa kroz prvu trećinu dvadesetog veka. Za to vreme je ovaj volšebnik uspeo da proputuje Evropu, upozna Lazu Kostića, Frojda, Hitlera..., te bude jedini Srbin koji se zatekao na sudbonosnoj plovidbi *Titanika*. Dok je treći segment posvećen različitim autorskim nenarativnim uopštavanjima esejističkog tipa u kojima su nesistematično izneti njegovi pogledi na život, svet, umetnost, kao i na sopstveno stvaralaštvo.

Valja reći i to da su ti esejistički i (auto)poetički iskazi, najčešće, integrisani u, uslovno, narativnije delove teksta ovog romana, tako da oni dobrim delom predstavljaju odsudno važan kohezioni faktor koji raznorodne i brojne njegove segmente donekle strukturno i smisaono ucelovljuje. Zbog toga u ovom romanu-almanahu koji je, tako karakteristično za ovog autora i njegove znane idejne i intelektualne dispozicije (pre)naglašeno posvećen misterioznom, okultnom i nesaznatom – onim zatajnim alternativnim ili (pseudo)znanjima kojima je on i ranije iskazivao naročitu naklonost – oni postaju veoma važni za izgradnju njegovog ukupnog smisla. Dok su svi ti strukturni segmenti latentno osvetljeni različitim, najčešće ličnim, komentatorskim uvidima ili značenjski izrazito otvorenim kraćim opisima i zasebnim sumarnim, rezonerskim, konstatacijama datim sa fona skorije ratne istorije.

Za izgradnju tako složenog fikcionalnog sveta koji kod čitaoca može da izazove intenzivne senzatske efekte: da opseni, zainteresuje, oduševi, autor se postarao da on bude opskrbljen brojnim upečatljivim predmetnim i sazajnim pojedinostima. Otuda su u tekst romana intenzivno unošene mnoge aluzije i citati na kojima je, kao na svojevrsnoj podlozi, oblikovan njegov simboličko i slikovno slojevit tekst. Te, stoga, čitalačko (raz)otkrivanje *znanih mesta* u tekstu može da se pretvori u, kod teoretičara postmoderne često prizivanu, recepcijsku „igru“. Sve to uticalo je na okolnost da autor, neprestance, podstiče i opravdava delanje i iskaze junaka romana. Otuda je Danilo Medaković miljenik sudbine, čijem hirovitom dejstvu i sam narator obriče sopstvenu neupitnu veru, a čije lutalačke puteve prate „sumanute koincidencije“. Zbog toga i postaje moguće da je „taj mladić o svemu [...] znao više od đavola“. Uopšte je mistično, dijabolično, fantastično i začudno bazični sastojak ovog romanesknog sveta. A njihova tekstovna egzistencija usmerena je ka osnaživanju naratorovog (ideološkog) uverenja da „još jedna Evropa postoji ispod Evrope“. Zapravo, sugestivno i intenzivno doznačavanje mogućnosti postojanje paralelnih svetova, teorija zavere i sličnih intrigantnih, ali u ravni poetike modernog romana davno stabilizovanih, motivskih agenasa i fabularnih rukavaca, kao podobnih načina za usporavanje radnje romana, odnosno odlaganje njene dramske i emotivne kulminacije.

Uopšte je utisak o svakovrsnom, nefunkcionalno integrisanom, predmetnom i činjeničnom preobilju u tekstu ovog romana intenzivno jak i upečatljiv. A to, između ostalog, može da bude razlog/prepreka za uspešno savladavanje njegove kapilarne i višespratne, mozaične strukture prepune različitih, međusobno neusaglašenih, motivskih podsticaja, značenjskih efekata i simboličko-mističkih asocijacija i ozračja. Barem utoliko što se od tolikog mnoštva teže uočavaju neki dragoceni motivski i tematski prinovci koje on donosi, kakav je onaj o neuporedivoj strasti kolekcionarstva.

Sve to iznova pokazuje da ovaj produktivni autor nije uspeo do kraja izmaći zamkama vlastitih velikih romasijerskih pretenzija da napiše jedan višedelni, integralni roman (sve-roman). On, pak, nije uspeo da ode dalje od onog oblikovnog i vrednosnog koncepta i nivoa koji je već ostvaren u romanu *Almanah pešćanih dina*, premda je *Otac ledenih brda* strože uređen u sklopu i ekonomičnije relizovan u izrazu. Ali, s obzirom na okolnost da je Danilovljev stvaralački dar po prevashodstvu pesnički, asocijativno nizanje slika, scena, opisa, jedna je od okosnica njegovog stvaralačkog postupka. A kako je autor ovaj roman, u odnosu na prethodni sa kojim deli srodni idejni, misaoni i sadržinski supstrat, izgradio svedenije i ekonomičnije, posebno u pogledu lepih i slikovitih opisa i lirsko-misaonih uznošenja, to on, ipak, nije književno-umetnički mnogo uspejli. Jer, čini se, da ovom piscu izmiče umetnost uverljivog narativnog oblikovanja za račun vanredne misaone produktivnosti i poetskih uopštavanja proznog opisa, koji sa dosta subjektivnog stvaralačkog žara i mistifikatorske zaloge gradi. Čak se može kazati kako Danilov u novom romanu manje predstavlja neki fikcionalni svet, a mnogo više *sebe*, odnosno duboko individualni pogled na svet i zasebni sistem vrednosti na kojem se on projektuje. Zbog toga *Otac ledenih brda* deluje više kao okasneli stvaralački odziv (post)modernoj reciklaži istorije i (veselaj) igrivog relativizaciji znanja, nego kao koherentno romaneskno delo, čvrsto utemeljeno na logici uverljivog motivacionog opravdanja postupanja i istupanja njegovih junaka. Kao i delo u koje su, u sadržinskom mnoštvu, upisani i određeni paradoksi, stilsko-retorički viškovi i omaške. Evo primera: boraveći u velikoj biblioteci na Islandu, „toj dalekoj zemlji leda i vatre“, u prvoj *priči* junak-narator emfatično kaže kako je ona „arhitektonsko čudo“, a on u njenim prostorijama prepisuje redove *Pešćane knjige* pod svetlošću voštanice. Posebno su, u tom smislu, indikativni brojni naratorovi samosvesni komentatorski uvidi u logiku, smer i vrednost svojih iskaza. Tako, na jednom mestu u završnici romana, on kaže: „Sve ovo zapisao sam iz neke mešavine tuge i radosti, neukaljane svesnom željom za pripovedanjem“.

Uopšte su ambivalentni komentari često prisutni u njegovoj retorici u kojoj on iskazuje čak i tako visok stepen samosvesti da sa ironijskom distancom kaže kako je ispise koje je sačinio kasnije redukovao iz straha da ta proza ne bude isuviše „opterećena komentatorskom celomudrenošću“ i patetičnim iskazima, ali ju je, uprkos tome, paradoksalno, on uglavnom tako i gradi. I to stalnim ukrštanjem narativnih kompetencija (procedura), zbog čega se autor zapisa javlja u mnogim ulogama/narativnim maskama: priređivač, romansijer, biograf, komentator, esejista i dr. Tome treba dodati i pretenciozne, te u nekim segmentima i kontradiktorne iskaze, poređenja i opise. Na taj je način oblikovan analogijski uvid o čuvanju i pohranjivanju knjiga u velikoj biblioteci čija ga je „uterusna fantazmatika čuvanja i pohranjivanja knjiga“ zadivila. Dok, kaže on, nadalje za tajnu družinu koju čine „adepti biblioteke“: „Nema ničega što oni nisu znali“. Bez šireg, uverljivog motivacionog

opravdanja, ovakav iskaz nije drugo doli značenjski prazna retorička zvonjava koja se u iskustvo i smisao egzistencije ne da lako ukoreniti.

Naporedo sa takvim tekstovnim deonicama u sklop ovog romana autor je ugradio i obilje iskaza čija je priroda autopoeitička. Od rezonerske konstatacije da je biografija „osnov svake književnosti“, do iskaza: „Moj Bog je Hiperion i on mi omogućuje da se posvetim jednom mestu“, u roman je upisan širok raspon uvida i autocitata. No, ni oni nisu uvek ugrađeni sasvim funkcionalno. Očigledan je primer prethodnog iskaza – mada mnogo i daleko putuje, patron junaka-naratora je bog mesta Hiperion. A posebno su, sa tim u vezi, zanimljivi i za analitičko sameravanje podsticajni kritički samosvesni iskazi pripovednog subjekta. Mada je, kako kaže, u provincijskom gluvilu, „dok u Bosni besni rat“, između ostalog, bio osuđen i na „sudbinsko ljubavno kidanje“, svedočeci o svom putovanju i avanturama duha, on ističe kako je neprestance zabrinut da u opisu ne bude „patetičan i sentimentaln“. A to je, hotimično ili ne, u pojedinim deonicama teksta, tako očigledno i indikativno, uspeo da u iskazu postigne. Jednostavno, između stvaralačkih namera i učinka vidna je očigledna nepodudarnost. Roman je, budući lišen intenzivnog egzistencijalnog priraštaja, manje životan, a više artifičijelan. Više plod stvaralačke konstrukcije, nego idejne, misaone i stilsko-značenjske koherencije, uverljivosti, snage. Otuda ima potrebe i smisla, u poredbenom odnosu, ukazati i na još neke aspekte sklopa i značenja ovog pretenzionog romana.

Nije mali broj mesta u kojima se obnavlja/varira slični ili isti misaoni sklop, ideja, iskaz, a koji su već ranije upisani u *Almanah peščanih dina* i knjigu eseja *Srce okeana*. Ni u stvaralačkom tretmanu tih motiva i iskaza nije ovaj autor pokazao naročitu doslednost. Već prema potrebi, ili asocijaciji, on ih je autocitatno koristio u različitim kontekstima. Neki od njih indikativno (raz)otkrivaju misaono nosiva, ali i slaba mesta njegovog stvaralačkog postupka, potencijalno važna za njihovo tipološko i vrednosno samoodređenje. Tako u desetoj glavi *Almanaha* kaže decidno narator: „Sentimentalan sam, priznajem, ali tačno koliko je potrebno. Za literaturu je, kao i za život, potrebno i malo kiča [...]. Ali ja težim celovitom. Uostalom, neko je već pre mene rekao, valjda Prop, da onaj ko nađe dovoljno narativnih delova i poveže ih na pravi način, može da reprodukuje onu pra-priču, može da konstituiše arhetip bajke, ne samo šematski nego i praktično. Na kraju ovog zapisa, čitaocu dugujem priznanje da su u *Almanahu peščanih dina* sve priče zdenute u jednu jedinu priču“. Mnogo šta od rečenog važi i u slučaju *Oca ledenih brda*. S tim što u njemu autor, tako očigledno, nije uspeo da „na pravi način“ sve priče koje ga čine zdene u jednu. U slučaju njegovih esejističkih tekstova, motiv o pevačicama bluza, tim „sladostrasicama tuge“, na primer, skoro je doslovno preuzet, sa svim karakterističnim epitetima kojima je garniran.

U ovako analitički usmerenom raščitavanju Danilovljevog romansijerskog umeća, još jedno upoređenje se skoro direktno nameće. To je dovođenje njegovog teksta u vezu sa nekim od, kišovski rečeno, gena njegovih lektira. To je, svakako, književnost, odnosno književna vasseljena, H. L. Borhesa. Ranije premnogo hvaljen od pojedinih kritičara sa svoje izražajne „barokne ostrašćenosti“, ovaj pesnik voluminoznih lirskih slika, u pisanju romana tu hvaljenu baroknost je manirizovao i tako, upošljavajući je nesrazmerno često, asocijativno i misaono-sadržinski preopteretio tekstove svojih romana. Stav H. L. Borhesa iznet u knjizi *Univerzalna istorija beščašća* sasvim dobro može da posluži za opisnu ka-

rakterizaciju i vrednosno određenje ovog segmenta Danilovljevog romanesknog poslovanja: „Ja bih rekao da je barok završna faza svake umetnosti kada ona izlaže i rasipa svoja sredstva. Baroknost je intelektualna“. Jednako toliko je stimulativan i iskaz iz njegove priče „Vavilonska biblioteka“ koja je uneta u knjigu *Maštarije*: „Živa je istina: na jedan dobro smišljen red ili tačno obaveštenje dolaze milje i milje besmislenih sazvučja, galimatijasa i nedoslednosti“. Upravo tako!

I još: u navedenoj priči ovaj argentinski pisac ima i ovako koncipovano metanarativno mesto: „Upravo napisah *beskrajno*. Ovaj pridev nisam uneo tek tako, u retorskom zanosu“. Ovaj iskaz, u poredbenoj i analoškoj vezi, može da posredno ilustruje smer, intenzitet i ukupni učinak Danilovljeve romansijerske, artificijelne tendecije. Primerice: u Borhesovoj priči pridev „magično“, na podlozi iskazane poetičke intencije, upotrebljen je, ciglo, jedan put. D. J. Danilov u svom romanu ovaj je pridev, izgleda neselektivno, stvaralački aktivirao, zaista, mnogo puta. To je dovelo do takve literarne situacije da je u svetu njegovog novog romana mnogo toga označeno kao „magično“.

Iz prethodnih čitalačko-analitičkih opažanja proizilazi sasvim jasno uverenje da Dragan Jovanović Danilov, ni iz trećeg pokušaja, nije uspeo da napiše u svemu ostvaren, i dobar roman, već je, iznova, mistifikatorski aktivirao prepoznatljive topose i opšta mesta svog književnog sveta i naglašeno subjektivizovanog, poetizovanog izraza. Tako da se početni stihovi Vitmenove „Pesme o meni“ iz legendarne knjige *Vlati trave*: „Ja slavim sebe i pevam sebe i pevam sebe“ mogu da, u slučaju ovog pisca, uzmu kao amblem. Uostalom, slično kaže i narator u drugoj glavi njegovog *Almanaha*: „Samopouzđano posmatram kako me svet slavi“. Zbog toga može da se kaže da, ako je „svet“ ovog darovitog, ostvarenog pesnika, ali neuspelog romansijera, koji je zarana, u okolnostima inverzije ili unižavanja vrednosti, zbog ekstatičnog, mitopejskog obnavljanja poverenja u apolonijски lepo, jezik i svet, proglašen novim „princom poezije“, do sada sa dobrih razloga, ali i po inerciji, „slavio“, sada za takvo aklativno činjenje, ozbiljno i dramatično, ponestaje valjanih razloga.

Vreme je, dakle, da se romansijerski i ukupni književno-umetnički učinak ovog plodnog, veoma preduzimljivog i ambicioznog pisca iznova ozbiljnije kritički (pre)oceni. U takvom kritičkom čitanju najbolji deo njegove poezije i eseja koji je opravdavaju, mogu da zasluže milost i slavu zapamćenja. A od romana tek poneki inventivan i skladno realizovan fragment ili manja celina. A to je mnogo. I dobro. Jer, ovaj je pisac, lepotom i vrednošću svojih stihova, već postao deo našeg novovremenog književnog kanona. A tek mu predstoji za stvaranje vreme.